

NISKOŚĆ (96) *sb f*

o jasne.

sg *N* niskość (4). ◇ *G* niskości (14). ◇ *A* niskość (19). ◇ *I* niskością (1). ◇ *L* niskości (20). ◇ *pl N* niskości (5). ◇ *G* niskości (4). ◇ *A* niskości (22). ◇ *L* niskościach (5); -ách (3) *BielKron* (2), *BudBib*; -ach *LatHar* (2). ◇ *V* niskości (2).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI w*.

1. *Niewielka odległość od powierzchni ziemi, względna bliskość ziemi; humilitas Cn [czego] (1)*: Bo fię ták one zgeftnione obłoki zgromadzaią/ że fię zda dla ich niłkości/ ktorą ná oko widzamy / iákoby fię y fámo niebo náchylić miáło. *CzechEp* 162.

2. *Obniżenie powierzchni, zagłębienie; depressitas, humilitas Cn (3)*: [Paszej od zamku nie najmują, mają jej dosyc na swem polu przez niskość wielgą. *ŹródłaEkMalb* I 35.]

Fraza: »niskości przybędzie« = *grunt się obniży (1)*: Idź ná dół z wagą/ á coć niłkości przybędzie ták żebyś iuz nie mógl dosiác z wagą/ miéy przy łobie łokieć ná czwierci rozmierzony *Strum Cv*.

Wyrażenie: »niskości gor« = *części gór sięgające w głąb ziemi (1)*: Włtąpiłem áż w niłkości gor [*ad extrema montium descendij*]/ ziemiá fię o mnie závárlá zaworámi łwemi *BibRadz Ion* 2/7.

a. *Zagłębienie, wklęsłość (1)*:

Szereg: »niskość i głąbia« (1): *Recessus in oculo*. Tá niskość y głąbia w którey oko liedzi. *Mącz* 43d.

3. *Ziemia, nisko w stosunku do nieba położona część wszechświata; mieszkanie ludzi, padół; rzadziej skorupa ziemiska, gleba; terra infima HistAl; deorsum Vulg; ima term Cn [w tym: pl (24), w rymie (35)] (60)*: Práwye yák węgle rołpalił ty włłfytki niłkości *LubPs E*; Gdyż wiem zem iest nędzny pielgrzym tu ná tey niłkości. *LubPs bbv*, aa5; bo ty nád włzytkiemi Koły siedząc niebiełkiemi/ Ná niłkość przedsię pátrzyłz y to/ co wyłoko/ Z dáleká zna twoie oko. *KochPs* 202; *WisznTr* 27; Y zełtałes Syná łwego/ nie lituiąc Bołtwá iego/ tu ná te niłkości *ArtKanc I3v*, B12, H18v; *GrabowSet O2v*; Wefel fię żeś w tey niłkości/ Przelzłá łtworzone godności/ Wielkością dołkonáłości. *Zdrowás Márya. LatHar* 495, 99, 262, 496.

W przeciwstawieniach: »wysokość (12), niebo (3), gora ... niskość« (16): *RejPs* 80, 149; Potym boska moc zácmiłá Gryfy/ iż gdy mnimáli ná wyłokołć lecieć ná niskołć ziemie słępowáli. *HistAl M5*; *LubPs Z6*, dd6v; Weźrzał Pan Bog z wyłokołci/ Na cíche ludzi w niłkości. *BielKron* 134; *GrzegRóżn O2*; *RejAp* 181v; A profzę zálecay mię Pánu z wyłokołci/ Bo widzę że nie zwyłzły nikt ná tey niłkości *RejZwierc* 271, 260v; *KochPs* 18, 79; *ArtKanc C9v*; *GrabowSet Hv*; A dla tego ná niłkość od Nieba łpufzczony [*człowiek*] Zeby widzác mizerne ziemłkie Phlegetony. Rozumu fię trzymáiąc nie nápełnił złości *KołakCath C4v*; Y rzekł im: Wyłcie z niłkości [*Vos de deorsum estis, ego de supernis sum*]; á iam z wyłokołci. Wyłcie z tego światá; á iam nie iest z tego światá. *WujNT Ioann* 8/23.

Wyrażenia: peryfr. »niskość mieszkania synow człowieczych« = *ziemia (1)*: WEzrzy miły panie zwyłokołci nieba łwego tu naniłkołć miełzkania łynow człowieczych *RejPs* 80.

»nędzna niskość« (1): Abych w vprzeyej pokorze á w wyerney cíchołci/ Pilnye záváždy náłłádował twych łpráwyedliwołci/ [...] pokim tu żyw w tey nędzney niłkości. *LubPs* aa5v.

»pol niskość« = *ziemskie równiny, doliny (1)*: Wyłokołć gor y pagorkow y włzytkich pol niłkości/ Toś wedle mieyłc włfundował w twoiey Bołkiey możności *LubPs X5v*.

»niskość świata tego« (4): Ktemu że Anyoł rády wielkney z wyfokiego Niebá/ będąe zesłány w niskość światáte⁸⁰ [!] Wziął ná fię ludzkie ciało *GrzegRóżn* O2; *RejAp* 181v; Iż weyrzał Pan z wyfokości ná niskość światá tego *RejZwierc* 260v; *ArtKanc* D8.

»niskość (tej) ziemie« (5): Abowiem zwyfokolci swoiey ráczy łáfkáwie wezrzec ná niskość tey ziemie *RejPs* 149, 213; *HistAl* M5; Co wżrzawfzy niskość zyemie wzrzufyła fie od niego *LubPs* V6; *RejPos* 53.

»(ta) ziemska niskość« [*w tym: pl* (15)] [*szyk* 26:1] (27): Głos Páńki yeft zázwdy ták wyelkyey zacności/ Ze przed nim frodze drżą ty zyemfkye niskości *LubPs* G4v; Tenci Pan bydlątkom síano wywiodł z zyemfkiey niskości *LubPs* X5v; Bowiem ten Pan przepátruie z niebiefkiey wyfokości/ Wfzytki fercá vniżone ná tey zyemfkiey niskości *LubPs* dd6v; Lubyeżną cześ wdzyeczną chwałę wy zyemfkye niskości Vczyńcye Pánu fwoyemu *LubPs* ff3v, Nv, Q4v, S6, V5v, X (16); *KrowObr* Av; Pan z niebiefkich wyfokości Poyżrzał ná ziemskie niskości *KochPs* 79, 18; Bądźże wieczna chwałá/ Bogu ná wyfości/ Ludziom, w ziemskicy niskości/ pokoy, dobra wola. *ArtKanc* C9v, Q3v; Iákoś dał fłóncu/ ciepłá moc niezmierná/ [...] Ktore z twych wiernych wyrokow w krąg chodzi/ Koło ziemfkich niskości *GrabowSet* E2v, Hv; Więc y tego nie zápominay: że y ná tych ziemfkich niskościach/ wielu rzeczom wiárę dáiefz/ ktorych y nie widźifz/ y nie rozumiefz *LatHar* 381, 464, 637, 678.

Szeregi: »niebo i (ziemskie) niskości« (2): Rozráduciefz [!] fie y niebá/ y wy zyemfkie niskości *LubPs* V5v; SČzęśliwa Páнно/ [...] Ze cię/ zá mátkę obrał/ á wnątrznosci Twey/ zwierzon ftworcá nieb/ y wfzechnifkości *GrabowSet* X3. [*Ponadto w przeciwstawieniach* 3 r.]

»niskość a sprośność ziemie« (1): GDyż ieft ták vwielbion v ciebie człowieczy narod ze tez ty [...] raczyłeś tu dla niego ftąpic ná niskość a ná fprośność tey ziemie *RejPs* 213.

W przen (3) :

Wyrażenia: »obłuda niskości« = *złudzenia, fałsze ziemskiego padołu* (1): Vżycz Pánie możności/ [...] Bym krzywdy niołł cierpliwie; A dużá/ w tey pyzykrości [!]/ Vczyła fię znác/ obłudę niskości. Znác świat y iego wády *GrabowSet* K2.

»okowy niskości« = *ograniczenia ziemskiego padołu, doczesności* (1): Ták łáfká zápolona [!] Dużá/ okowy zrzući/ tey niskości/ Y fałzywe rádości *GrabowSet* K2v.

»niskość uciskow naszych [ludzkich]« = *niedole, udręki ziemskiego padołu* (1): profimi abi też nas dla ktorycheś to vnizenie cierpiec raczil: też z tey niskości vciskow náffych przyiác ku sobie [...] raczył *RejPs* 142v.

4. *Obszar pod ziemią; świat umarłych, miejsce grobu i piekła; infernum Vulg, PolAnt; profunditas Cn* [*w tym: pl* (12)] (16) : *RejPs* 92; Ten ná dole coś widzyał/ to ieft Lucyper on/ Co dla pychy ná gorze był marnie pogromion. A tu ftanu swoiego wiecznie w tey niskości/ Muśi nędznie dokonác w okrutney żáłości. *RejWiz* 169, 116v; Drudzy Piekło kładą pod obłoki gdzie bárzo źimno/ drudzy wyfzey gdzie bárzo gorąco/ lecz to będzie przeciw pímu s. ktore ie w niskościach kładzie według fłowa infernus. *BielKron* 467, 467; w niskościach [*in inferno Vulg; w piekle WujBib*] miefzkánia duż fą podobne żywotowi *BudBib* 4. *Esdr* 4/40.

W przeciwstawieniu: »góra ... niskość« (1): Iż nie z miárą wżywał oney doftoyności/ Strącił go zá to márnie Pan z gory w niskości. *RejWiz* 188v.

Zwroty: »iść w niskości, pość do niskości« = *umrzeć, zejść do grobu (1:1): LubPs ee5*; Bo gdy Iakob Pátryárchá plákał fyna fwego Iozefa/ ftoi tám pifano/ iż mowił iuż poydę do niškości Ziemie/ to ieft vmrę od żáłości fyna. *BielKron* 467.

»wstąpić w niskości, zstąpić do niskości, na niskości« = *umrzeć, zejść do grobu (1:1:1): LubPs aa*; Sftąpię k niemu plącząc (według Zydow) do niškości zyemie/ to ieft do grobu *BielKron* 16v; Sftąpił ná niškości/ trzeciego dnia z martwych wftał. *BielKron* 139v.

Wyrażenia: »bramy niskości« (1): Bo thy maż w mocy fwey żywoth y śmierć á do bran niškości przywodżifz y wywodżifz [*et deducis ad portas inferni et reducis*]. *BibRadz Sap* 16/13.

»ciemne niskości« (1): Nye vmárli miły Pánye będą cye chwaliłi/ Ani wfyfscy ktorzi w ciemne niškości wftąpili *LubPs aa*.

»marne niskości« (1): A złym też tu poruczy ty márne niškości/ Tedy im też nie trzebá iuż będzie żywności. *RejWiz* 152v.

»niskości świata tego« (1): [*Lucyfer*] vpadł ná niškości fwiátá tego/ ná mieyfca márne á fprofne piekielne *RejPos* 101.

Szereg: »niskości i zatracenie« (1): Niškości y zátrácenie [*infernus et perditio*] fą przed Pánem/ á dáleko więcey fercá fynow ludzkich. *BibRadz Prov* 15/11.

5. *Niski albo niższy stopień w hierarchii społecznej, godności; poniżenie, upokorzenie, ubóstwo, pokora; humilitas HistAl, Vulg; parvitas HistAl [zawsze sg] (9) :*

W przeciwstawieniach: »wysokość (2), wysokie rzeczy ... niskość« (3): gdy kto w fczęfliwości będąc/ dla pychy fwey nie znałby fthworzycielá fwego. Z wysokoći pychy ná niskoć pokory vpada [szwyszokoszcy pichi bywa ponyzon nadol *HistAl* 1510 241] *HistAl* Gv, Bv, G3v.

Zwrot: »na niskość upadać, być potłumiony« = *być poniżonym, zdegradowanym w hierarchii społecznej, fortune, godności; in foveam demergere, petere profundum, ad pulverem deprimi HistAl [szyk zmienny] (3:1):* to częftokroć bywa iż nanifzły bywa powyżfzon/ á záfię bárzo wfłoki ná niskoć vpada [naproch bywa ponysson *HistAl* 1510 108]. *HistAl* C5v; áby (iáko Topazius vkazuie) iego głowá to ieft doftoyność iego z wfłokoći ná niskoć nie byłá potłumiona [nanyszkosz sznyszona *HistAl* 1510 250]. *HistAl* G3v, Bv, Gv.

Wyrażenia: »niskość pokory« = *upokorzenie, poniżenie; humilitatis fovea, humilitatis acumen HistAl (2):* A częgom ná on czás przez záflepienie pychi nie widział/ teraz przez niskoć pokory [ponyszene pokory *HistAl* 1510 241] widzę y znam. *HistAl* Gv, Gv.

»niskość słuźebnice, słuźebniczki« (1:1): *KrowObr* 153v; A rozrádował fię duch moy w Bogu zbáwicielu moim. Iż weyrzał ná niškoć (*marg*) ná podłość. (–) słuźebnice fwoiey [*quia respexit humilitatem ancillae suae*] *WujNT Luc* 1/48.

»wielka niskość« = *niski stan, ubóstwo (1):* Iegoż národzenie tu w wielkiej niškości/ Nie wielom ná świećie było w znáiómości *ArtKanc* B11v.

6. *Ziemskość, doczesność (1) :*

W przeciwstawieniu: »niskość ... jasność« (1): *KuczbKat* 95 cf *Wyrażenie*.

Wyrażenie: *peryfr.* »ciało niskości naszej [ludzkiej]« = *ziemska doczesna postać człowieka* (1): Nápráwi ciało niłkości nálzey [*corpus humilitatis nostrae Vulg Phillip 3/21*; ciało nálze podłe *WujNT*]/ przypodobáne ciálu [!] iálności swoiey. *KuczKat 95*.

7. *Pejoratywna ocena wartości abstrakcyjnych, niewymiernych liczbowo (umysłowych, moralnych)* [w tym: *pl* (1)] (6) :

a. *Podłość, grzech, występki, marność i lichota – jako atrybuty ziemi i piekła* [w tym: *czego* (3), *czyja* (2)] (5) : zábiegaymy kędy możemy temu Pánu swoiemu/ á wftępuymy iáko then Zácheułz ná wyłze łtopienie [!]/ iáko ná drzewká/ nie tylko pátrząc ná tę nędzną zyemię á ná iey niłkości *RejPos 351*; Przed ktorego możliwością drży zówždy okrutne piekło z łwá każdá niłkością. *ArtKanc I7*.

Wyrażenia: »niskość świata omylnego« = *marność świata, ziemskiego padołu* (1): Ktorzy wzgardziá niłkość światá omylnego/ Przypátruiąc łe łpráwam Bogá niebiełkiego. *RejWiz 76v*.

»ziemska niskość« = *grzech występki, zło* (1): Ktorzy yák włos ná głowy łe łpełni złołci/ Nye wdtydáyąc łye Páná w tey zyemłkyey niłkości [*in delictis suis Vulg Ps 17/22*]. *LubPs P5v*.

Szereg: »niskość i krewkość« (1): iż Pan Bog chciał przyiác ná łe niłkość y krewkość ciála nálzego/ áby łudzki rodzaj ná nawyłłzym łłopniu dołtoynołci połádził. *KuczKat 35*.

b. *Małotć, miernoć – w odniesieniu do intelektu łudzkiego [czego]* (1) : *Pusillanimitas*, in Bibliis tantum. Niełmiáłołć/ niskoć vmysłu zbytna wftydliwołć. *Mącz 332d*.

Synonimy: 2. *głębka, głębokołć*; 3. *padoł, ziemia*; 4. *doł, grob, otchłáń, piekło*; 5. *małotć, podłotć, poniżenie, upokorzenie*; 7. *lichota, marnoć, podłotć*.

Cf **NISKOĆ, NIZINA**